

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR NOMIDAGI
ANDIJON DAVLAT UNIVERSITETI
UMUMIY PSIXOLOGIYA KAFEDRASI**

**"GLOBALLASHUV VA INTEGRATSIYA SHAROITIDA ZAMONAVIY
PSIXOLOGIYANING DOLZARB MUAMMOLARI"
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI
2024-YIL, 25-MART. ANDIJON**

**РЕСПУБЛИКАНСКАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
«АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ ПСИХОЛОГИИ В
УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И ИНТЕГРАЦИИ»
25 МАРТ 2024 Г. АНДИЖАН**

**REPUBLICAN SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE "ACTUAL
PROBLEMS OF MODERN PSYCHOLOGY IN THE CONTEXT OF
GLOBALIZATION AND INTEGRATION"
ANDIJAN 2024, 25-MARCH**

ANDIJON 2024

1. Akopyan K.Z. Samoubiystvo: problema motivatsii.// Psixologicheskiy jurnal. 1996.-№6. 16-23bet.
2. Moxikov A.N. Suitsid: Xrestomatiya po suitsidologii. – Kiev 1996.208 –bet.
3. Xalilova N.I., Ataboeva N.B. Suitsidal xulq-atvor diagnostikasi va profilaktikasi. 6-10 bet.
- 4.D.Saliyeva maqola Bolalar va o'smirlar o'rtasida suitsidal xulq- atvorni kelib chiqish sabablari va ularni oldini olish.

Chet ellik talabalarining "universitet va jamiyat" hayotiga ijtimoiy-psixologik moslashishining o'ziga xos xususiyatlari.

Nazarova Manzura Mustaf o qizi
Buxoro davlat universiteti
Psixologiya va sotsiologiya kafedrasi tayanch doktoranti

Bugungi zamon shiddat bilan o'zgarayotgan bir sharoitda mamlakatlararo har sohada hamkorlik ishlari amalga oshirilmoqda. Shulardan ta'lim eksporti haqida alohida to'xtalib o'tish joizdir. Sir emaski, bugungi kunda xorijiy institutlarda ta'lim olishni xohlovchi o'zbekistonlik yoshlarning safi sezilarli darajada ortib bormoqda. Ko'pchilik o'zbekistonlik talabalar xorijda o'qishni havas qilishadi. Ammo bugun xorijdan O'zbekistonga kelib tahsil olayotgan talabalar ham ko'pchilikni tashkil qiladi. Davlat statistika qo'mitasining bildirishicha, 2022-2023-o'quv yilida respublikadagi oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan xorijlik talabalar soni 6,1 ming nafarni tashkil qilgan. O'zbekistonda tahsil olishni xohlovchi xorijlik talabalarining safini kengaytirish orqali universitetning madaniy, axloqiy, tadbirkorlikni takomillashtirish nuqtayi nazaridan jamiyat rivojiga salmoqli hissa qo'shishini alohida ta'kidlash lozim. Biz ayni paytda davlatimiz oliygohlarida o'qiyotgan chet ellik talabalarining ta'lim tizimiga hamda O'zbekiston muhitiga psixologik adaptatsiya hosil qilishlari bilan bog'liq qanday holatlar yoki qiyinchiliklarga duch kelayotganlari haqida qiziqdik. Aksariyat chet ellik talabalar o'zga mamlakatda ta'lim olishni tanlaganliklarining asosiy sababi sayohat qilish, boshqa millat va elatlarning urf-odatlarini, madaniyatlarini bilan yaqindan tanishish orzusi bilan bog'liq ekanligini ta'kidlashdi. O'zbekistonga kelib ta'lim olish ular uchun katta tajriba sifatida xizmat qilayotganligini, yangi madaniyat va tilni o'rganish juda qiziqarli ekanligini bildirishdi. Mahalliy sharoitga va ta'lim jarayoniga tezroq hamda osonroq adaptatsiya hosil qilish uchun, avvalo, til o'rganish lozimligini aytishdi. Biz tadqiqot ishimizda, asosan, Hindiston va Pokistondan kelgan talabalar bilan so'rovnomalar o'tkazdik. Ularning fikrlaricha, O'zbekiston universitetlarini boshqa xorij oliy ta'lim muassasalari bilan solishtirish qiyin. Universitet doim dasturlarini, ta'lim jarayonini va sifatini yaxshilashga, kamchiliklar ustida ishlashga harakat qilinayotganini, professor-ustozlar ham malaka oshirish kurslarida o'qiyotgani, chet davlatlarga borib trening o'tib kelishi rivojlanish ketayotganidan dalolat berishi haqida aytib o'tishdi. Shuningdek, talabalarining bir biriga bo'lgan munosabati haqida ham to'xtalib o'tishdi. Bu yerda barcha bir-biriga xushmuomala va barcha bir-biriga o'z oilasi a'zosi deb qarashi, hurmat bilan munosabat qilishi haqida fikr bildirishdi.

Chet ellik talabalar O'zbekiston haqida ma'lumotni jahon hamjamiyatiga tarqatish uchun juda muhim kanaldir[1,63]. Shuningdek, chet ellik talabalarni universitetga, shaharga, mamlakatga moslashtirishga qaratilgan texnologiyalar amaliy, samarali xarakterga ega bo'lishi uchun o'zbek madaniyatining qadriyatlarini ijtimoiy-psixologik asosga aylanishi kerak. Xalqaro talabalarni moslashtirish muammosining ko'plab tadqiqotchilari o'zbekistonlik talabalarni boshqa mamlakatlardan kelgan boshqa talabalar bilan muloqot qilishda boshqa madaniyat namoyishlarini qabul qilishga tayyorlash kerakligini ko'rsatdi. Chet ellik talabalarining ba'zi xatti-harakatlarini birma-bir talqin qilish qiyin bo'lgan o'qituvchilarning muammolarini hal qilish kerak. Shubhasiz, madaniyatlarining to'qnashuvi nafaqat ta'lim jarayonlarining sifatini keskin yomonlashtirishi, balki, og'ir shaxslararo nizolarni ham keltirib chiqarishi mumkin. Shuning uchun ta'lim sohasidagi turli mamlakatlar vakillari o'rtasidagi aloqa jarayonlarini takomillashtirishga, madaniyatlararo moslashuvni kuchaytirishga yordam beradigan xizmat ko'rsatish texnologiyalaridan ijtimoiy-psixologik jihatdan faolroq foydalanish zarur. Ijtimoiy-madaniy texnologiyalar deganda, madaniy-ijodiy jarayonlarda, xususan, kompetensiyalarni rivojlantirishda, yangi bilimlarni yaratish tashabbuslarini amalga oshirishda,

shaxsni ijtimoiylashtirishda qo'llaniladigan texnikalar majmuyi tushuniladi[2,41]. Chet ellik talabalarni ular uchun yangi muhitga, ta'lim tizimiga moslashtirish jarayonida qo'llaniladigan eng samarali ijtimoiy-psixologik texnologiyalar ularni ijodkorlik, turizm, sport, sog'liqni saqlash kabi turli jabhalarga jalb qilish uchun yordam beradi. Biroq, psixologik ta'sir texnologiyalarining turlarini tanlashda chet ellik talabalarining etnik o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqish muhimdir, boshqa mamlakatlar vakillarining etnik-madaniy stereotiplariga, etnik qadriyatlar tizimiga va taqiqlarga qarab xulq-atvor reaksiyalarini namoyon qilishga e'tibor qaratish lozim.

Ta'lim jarayoni mobaynida chet ellik talabalarda samarali adaptatsiya ko'nikmalarini shakllantirish uchun madaniyatlararo muloqotni mamlakatlar bo'ylab teatrlashtirilgan sayohatlar, vokal va xoreografik improvizatsiyalarni tomosha qilish, an'anaviy hunarmandchilikni o'zlashtirishga jalb qilish kabi ijtimoiy-psixologik texnologiyalar orqali optimallashtirish mumkin. Shuni yodda tutish kerakki, turli millatga mansub bo'lgan shaxslar etnikkelib chiqishiga qarab bir xil vaziyatlarga turlicha munosabatda bo'lishadi, shuning uchun chet ellik talabalarni boshqa voqelikka moslashtirishning birinchi bosqichi rolli o'yinlar, taqdimotlar va mini-suhbatlardan foydalangan holda madaniyatlararo aloqa bo'yicha treningni o'z ichiga olishi kerak.

Psixologik-trening orqali quyidagi holatlar o'z yechimini topishiga ahamiyat qaratish darkor:

- xalqaro talabalarni o'zlari uchun yangi ta'lim muhitiga muvaffaqiyatli moslashtirish omillarini aniqlash;
- chet ellik talabalarni moslashtirish uchun madaniyatlararo aloqa bo'yicha treningning xususiyatlarini ko'rib chiqish

Shuningdek, tadqiqot davomida kuzatish, tavsiflash, suhbat, intervyu kabi psixologik metodlar ham qo'llanildi. Chet ellik talabalarni universitet ta'lim tizimiga, muhitiga moslashtirish muammosini o'rganish yuzasidan Maksimchuk, Gruzdeva, Starosvetskaya, Morozova, Urvantseva, L.V.Vygotskiy, A.D.Jarkov, G.L. Tulchinskiy, B.M.Teplov kabi olimlarning asarlari tahlil qilindi. Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, universitetlarning xalqaro bo'limlari vakillari, o'qituvchilar va oliy ta'lim muassasasi psixologlari tomonidan xorijlik talabalar uchun madaniyatlararo kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan samarali texnologiya sifatida moslashtirish bo'yicha psixologik treninglarning tashkil etilishi va o'tkazilishi chet ellik talabalar orasida universitetning ta'lim va tarbiya muhitida ham, uning joylashgan shahrida ham mamlakatni to'g'ridan-to'g'ri idrok etish imkonini beradi.

Chet ellik talabalar moslashuvining muvaffaqiyati talabaning atrof-muhit bilan hamkorlikda samarali faoliyat olib borishida, ijtimoiy-psixologik jihatdan harakat qilish qobiliyatini shakllantirishda namoyon bo'ladi. Yuqori darajaga erishish uchun xorijiy talabalarining o'quv mashg'ulotlari doirasida, shuningdek, samarali maqsadlar uchun xalqaro loyihalarda ishlash, universitet talabalari o'rtasida madaniyatlararo kompetensiyani eng muhim omil sifatida shakllantirishga qaratilgan ijtimoiy-psixologik texnologiyalar tizimini ishga tushirish kerak. Chet ellik talabalarining past o'quv mahsuldorligining eng aniq omillari, asosan, uni universitet muhitiga integratsiyalashuvining dastlabki bosqichlarida, o'quv topshiriqlarini o'z vaqtida bajarmaslik, universitetning o'zida ham, tashqarisida ham mahalliy madaniyat vakillari bilan qoniqarsiz munosabatlar, universitetning qabul qilingan korporativ madaniyati normalari o'zlashtirishga qobiliyatsizlik bo'lib hisoblanadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, muloqot tilini bilish omili xorijlik talabani ayni damda o'zi bo'lib turgan mamlakatning iqlimiga, yangi vaqt zonasiga, yashash muhitiga va jismoniy faoliyat rejimiga, ovqatlanish rejimiga va tarkibiga moslashishi, shuningdek, o'z o'quv guruhi, fakulteti talabalari bilan norasmiy aloqalarning mavjud bo'lishi, o'qituvchilar, mahalliy aholi bilan yaxshi munosabatlar, tashkilot usullari to'g'risida xabardorlik o'quv jarayoni, o'quv faoliyati samaradorligi mezonlarini o'zlashtirish hamda ijtimoiy-madaniy, psixologik moslashishni osonlashtiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Y.A.Aleksandrovskiy. "Состояния психической адаптации и невротические расстройства". М.: ГЭОТАРМедиа, 2012 yil.
- 2.D.A.Andreyeva. "О понятии «адаптация»: исследование адаптации студентов к условиям учебы в вузе". O'quv qo'llanma. 1978 yil.
- 3.L.T.Chernisheva. "Формирование межкультурной компетентности иностранных студентов посредством адаптационного тренинга в рамках реализации третьей миссии университета". Theory & Practice ISSN 2686-8725 (online) ISSN 2500-0039 (print) 2022 yil..

Мухторов Отабек	Ёшларни турли ахборот хуружларидан химоя қилишнинг ижтимоий-психологик усуллари	274
Mamajonova Sh.M.	Egotentrizm ko'rsatgichining psixologik xususiyatlari va `osmirlik dialogiyasi hususida	277
Matyoqubova Shohista Odamboy qizi	O'smir shaxsining rivojlanishida axborotlarning idrok eishda ijtimoiy ustanovkalarni ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	281
Matyoqubova Shohista Odamboy qizi	O'smir shaxsining rivojlanishida axborotlarning idrok etishning ijtimoiy psixologik xususiyatlari sharq mutafakkirlari talqinida	283
T.T.Madumarov I.N.Muzaffarov	Xozirgi kunda yoshlar va axborotning psixologik xavfsizligi	285
T.T.Madumarov Toshpo`latov Obidjon	Ta`limda psixologik xizmat	287
Mominova Khijran Eldarovna	Psychological service to the child in the preschool education system	289
Чори Насриддинов Лола Рахимова	Тушуниксиз "тушунча"лар	292
Suleymanova To`xtaxon Nabijonova Munisa	Og`ishgan xulq atvorga moyilligi bo`lgan shaxsning psixikasida ruxiy psixoanalitik mexanizmlarning o`rni	294
Nazarova Manzura Mustafu qizi	Chet ellik talabalarining "universitet va jamiyat" hayotiga ijtimoiy-psixologik moslashishining o`ziga xos xususiyatlari	297
Normamatova Nazira Alijon qizi	Talaba yoshlarda nikoh oldi yetuklikni shakllantirishning ijtimoiy-psixologik jihatlari	299
Ne`matullayeva Sarvinoz Xushvaxt qizi	Art-terapiyada izoterapiyadan foydalanish	301
X.Nabiyeva	Ta`lim jarayonida kasbiy ko`nikmalarni baholashda muloqotning o`rni	303
Насырова Зарина Мунировна	Психолого-педагогическая диагностика деятельности учителя	304
Ўктамova Шохидa Одилбек қизи	Вояга етмаганлар ўртасидаги ҳуқуқбузарликлар профилактикасига доир фаолиятнинг ҳуқуқий асослари	307
O`ktamova Shohista Odilbek qizi	Maktabgacha yosh davridagi bolalarda nutqni shakllantirishning psixologik jihatlari	310
O`rolova Sojida Xayitboy qizi Oqmirzayeva Baxtigul Bahodir qizi	Yosh oilalarda oilaviy munosabatlar tizimi rivojlanishining ijtimoiy-psixologik omillari	313
A.Odiljonova Soibjonov Arabboy	Kichik maktab yoshidagi bolalarda diqqat barqarorligini ta`minlashning psixologik jihatlari	316
A.Odiljonova Abdug`ofurov Yodgorbek	Oilada muloqot madaniyatini shakllantirishning psixologik determinantlari	317
Д.Д.Ориббоева	Ўспиринларда ижтимоий компетентликнинг шаклланиши ва ривожланиши	319
Ориббоева Дилафрўз Дадамирзаевна	Келажак ўқитувчисида ижтимоий компетенцияни ривожлантиришнинг ўзига хослиги	321
Omonov Oybek Begmurod o`g`li	O'smirlarda destruktiv xulq-atvor shakllanishida vertual olamning tasiri	324
O.K.Odamova	Psixolog kasbiy faoliyatida professional turg'unlik (stagnatsiya)	327
Xusniddin Orziqulov	Talabalarda ijtimoiy-pedagogik kompetentlikni rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	329
Payziyeva M.N	Sport jamoasida shaxs psixologiyasi roli va funksiyalari	331
Qodirova Dilbahor	Psixologiyada shaxs ijtimoiylashuvi muammosi	333
Qozoqova Intizor Ismoyiljonovna	Talabalarda bag`rikenglikni shakllantirishning psixologik jihatlari	334
Qodirov Mirzaakram Sobirjonovich	Bojxona xizmati xodimlari faoliyatida muloqot psixologiyasi	336
Qahharova O`g`iloy Adxamjon qizi	Oilada sog`lom turmush tarzini shakllantirishda ijtimoiy me`yorlarning o`rni va psixologik xususiyatlari	338
O.Dj.Qodirova	Oilada er va xotin nizolarini bartaraf etishda emotsional intellektning ta`siri	340
Qoryog`diyev Sherzod Shuxrat o`g`li	Talabalarining ehtiyojlar tizimida kasbiy yo`nalganlikni eksperimental tadqiq etishning o`ziga xosligi	342
B. Rayimho`jayeva	Muloqot shaxslararo munosabatlarning muhim omili sifatida	345
Paxmonova Dilnoza Farmanovna	Inspektor-psixolog kasbiy kompetentlik omillarini tadqiq etishning ahamiyati	346
Rasulova Dilnoza Serobiddinovna	Oilada bolalarni axloqiy tarbiyalashning psixologik omillari	348
Ro`zimova Feruza Madrimovna	O'smir yoshdagi o`quvchilarda ahloqiy tarbiyani rivojlantirishning pedagogik jihatlari	350
Rahimova Gulhayo	Shaxslararo munosabatlarning oila negizida ijtimoiylashuvining psixologik xususiyatlari	352
Реймбаева Гулчехра Санатиллаевна	Амалий психологларни касбий қайта тайёрлаш масалалари, мактабгача таълим муассасалари мисолида	354
Rustamova Go`zal Xolmuhammad qizi	O`spirinlarda axborot-psixologik xavfsizlikni ta`minlashning	360